

УДК 378.6:34

Завальний А. М. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3534-8501>

Інновації юридичної освіти: осмислення, виклики, перспективи

На підставі даних соціологічних служб встановлено, що освітня реформа є пріоритетним напрямом суспільних перетворень в Україні. Обґрунтовано, що задля створення ефективної моделі юридичної освіти необхідно враховувати інноваційні процеси, що відбуваються у світі. Крізь призму юридичної освіти інновації набувають значущості як система змін, як процес і результат, що визначає ефективність юридичної освіти. Встановлено тенденції змін у суспільстві, що актуалізуються завдяки інноваційним процесам і зумовлюють істотні перетворення в економіці за принципом ланцюжкової реакції як чинник змін професій. Проаналізовано вплив Індустрії 4.0 на професію юриста. З'ясовано закономірність: у всіх сферах, де потрібні рутинні дії, штучний інтелект поступово замінює юристів-людей. Доведено, що розвиток економіки, зміни в професійній діяльності призводять до невідповідності між наукою та практикою, з одного боку, та освітою – з іншого. Класична модель підготовки юриста виявляється неефективною через сукупність причин, основними серед яких є: прискорення еволюційного процесу суспільства, на тлі якого результати за складністю та можливістю змінюються експоненційно; потреба в набутті нових і постійно оновлюваних навичок; брак часу на підготовку відповідного фахівця; значні фінансові витрати на підготовку фахівця. Висвітлено тенденції інституційних і змістових змін у юридичній освіті. Визначено активні й інтерактивні методи навчання, що в сукупності становлять інноваційні технології навчання юристів. Запропоновано ідею створення інтерактивної платформи освітньої програми юриста з відкритою архітектурою як концепцію циклу професійного становлення юриста й алгоритм ефективної технології навчання.

Ключові слова: юридична освіта; юридичні технології; інтерактивна платформа; стандарти вищої юридичної освіти; інновація.

Постановка проблеми. Освітня реформа є пріоритетним напрямом розвитку українського суспільства. Так, згідно з результатами багаторічного дослідження «Реформи в Україні: громадська думка населення», проведеного в усіх регіонах України (за винятком АР Крим та окупованої території Донецької та Луганської областей) Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із соціологічною службою Центру Разумкова та Київським міжнародним інститутом соціології, освітня реформа посідала дванадцяте (22–27 липня 2015 року), п'ятнадцяте (11–16 травня 2016 року), сьоме (23 жовтня –

5 листопада 2017 року), дев'ятьє (19–25 травня 2018 року) місце в рейтингу першочерговості [1]. Відсоткові показники опитування респондентів із цього питання в межах дослідження «Реформи в Україні: громадська думка населення», за роками представлено в діаграмі (рис. 1).

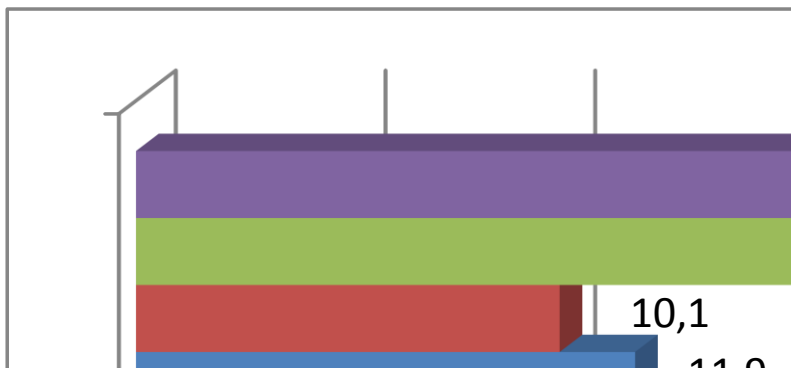

Рис. 1. Результати опитування респондентів щодо першочерговості реформ, зокрема освітньої, у межах дослідження «Реформи в Україні: громадська думка населення»

Складовою освітньої реформи є реформування юридичної освіти. Наводити аргументи щодо необхідності змін у юридичній освіті України, на нашу думку, не має потреби, адже їх викладено в пояснювальній записці до проекту Закону України «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» та численних публікаціях.

Крім того, на нашу думку, вирішального значення в забезпеченні ефективності життєдіяльності людства в будь-якій сфері набувають інновації. Попри значну кількість учених, а також високий відсоток осіб, які мають вищу освіту, Україна має посередній рейтинг за підіндексом «Інновації». Відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg 2018 року, Україна посідає 46-те місце серед 50-ти досліджуваних країн. Водночас наша держава зберігає 21 місце за ефективністю вищої освіти та 27-ме місце за патентною активністю, тобто має потенціал до розвитку [2]. Через призму юридичної освіти інновацію можна аналізувати як систему змін, як процес і зрештою результат, тобто показник якості юридичної освіти. Інновації супроводжують людство протягом усієї історії

його існування, тому орієнтування саме на такий підхід під час побудови ефективної моделі юридичної освіти на часі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років дослідження щодо реформування юридичної освіти, зокрема окремих її складових, здійснювали Д. С. Азаров, Б. І. Андрусишин, Ю. Г. Барабаш, А. М. Бойко, В. С. Венедиктов, В. В. Власюк, І. І. Котюк, М. В. Кравчук, Р. С. Мельник, Л. В. Міхневич, С. О. Мудрук, О. І. Сирій, Л. О. Стецюк, Ю. С. Шемшученко та інші вчені. Інтерактивні технології, форми й методи навчання праву в закладах вищої освіти описано в працях Н. В. Артикуци, В. С. Бігуна, М. М. Моци. Комплексними дослідженнями реформування юридичної освіти, результатами яких стали звіти, збірники статей, монографії або навіть проекти концепції, є: Звіт щодо стану юридичної освіти та науки в Україні, Біла книга з реформування української юридичної освіти, Європеїзація української юридичної освіти, Аналітичний звіт за результатами проекту «Залучення громадськості до формування рамки кваліфікацій правничої професії шляхом проведення аналізу обсягу знань, переліку навичок і вмінь, якими має володіти випускник юридичного вищого навчального закладу, щоб відповідати вимогам сучасного ринку праці», Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії (проект), «Стан юридичної освіти в Україні. Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань», Звіт за результатами аналітичного дослідження «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці».

Метою дослідження є визначення впливу та значення інновацій у процесі реформування юридичної освіти в Україні.

Досягнення цієї мети передбачає виконання низки завдань:

- проаналізувати загальні тенденції змін у світі, що актуалізуються інноваційними процесами;
- окреслити напрями розвитку юридичних технологій, що актуалізуються інноваційними світовими процесами;
- розкрити тенденції інституційних і змістових змін у юридичній освіті;
- визначити активні й інтерактивні методи навчання, що в комплексі створюватимуть інноваційні технології навчання юристів;
- встановити орієнтири інноваційної діяльності в процесі реформування юридичної освіти в Україні.

Для одержання достовірних наукових результатів застосовано такі методи: історичний, функціональний, системний, компаративний.

Виклад основного матеріалу. Четверта промислова революція, або Індустрія 4.0, – це сучасна епоха інновацій, заснована на передових технологіях, що радикально трансформують усі галузі економіки. Відбувається становлення нового типу промислового виробництва, який ґрунтується на так званих великих даних (Big Data) та їх аналізі, повній автоматизації виробництва, технологіях доповненої реальності тощо. У Google вже оголосити, що штучний інтелект зробить для людства більше, ніж відкриття вогню або електрики. Краудсорсинг, шерингова економіка, біотехнології та штучний інтелект – це не майбутнє, а вже сьогодні. Описуючи промислову революцію у своїй книзі «Четверта промислова революція» швейцарський економіст доктор Клаус Шваб, засновник і керівник Всесвітнього економічного форуму, зазначає, що вона стирає межі між фізичними, цифровими й біологічними сферами [3]. Наш світ ХХІ століття змінюється надто швидко.

Перетворення в суспільстві призводять до змін у професійній діяльності. Наприклад, у лондонському представництві агентства новин Press Association працює нечисельна група журналістів і програмістів, які розробляють комп'ютерну систему, здатну виконати роботу декількох осіб. Система відбирає найцікавіші статистичні дані: від нових відомостей про вчинені злочини до кількості дітей, народжених поза шлюбом. Агентство навіть апробує підготовку деяких історій комп'ютером. Такі нотатки обсягом в декілька параграфів могли б використовувати місцеві газети. Інший приклад можна навести у сфері медицини: учені завантажують у комп'ютер медичні дані (аналізи крові, рентгенівські знімки, історії хвороб), на підставі яких він навчається лікувати людей краще, ніж лікар. У дослідженні, проведеному відділом медицини UCSF, нейронна мережа, розроблена компанією Cardiogram, виявила цукровий діабет з точністю до 85 %, аналізуючи ритми серця людини. Такі новини у сфері медицини з'являються мало не щодня.

У Фінляндії за 2019 рік у межах стратегії розвитку технологій штучного інтелекту влада планує допомогти оволодіти навичками роботи зі штучним інтелектом і машинним навчанням близько одному мільйону осіб (це 25 % від дорослого населення країни) з метою перепрофілювання економіки країни на високотехнологічне застосування штучного інтелекту [4].

Індустрія 4.0 впливає також на професію юриста. Так, згідно з даними міжнародної консалтингової компанії, що спеціалізується на виконанні завдань, пов'язаних зі стратегічним управлінням McKinsey, у США налічується понад 1,3 млн ліцензованих юристів. Причому 22 % роботи адвоката і 35 % функцій юридичного клерка може бути автоматизовано. Компанія JPMorgan оголосила, що використовує програмне забезпечення під назвою Contract Intelligence, яке впродовж декількох секунд може здійснити аналіз юридичних документів, на що раніше витрачали 360 тис. год робочого часу [5].

Наприкінці 2017 року в США прогнозували, що реалізація алгоритму DoNotPay, який генеруватиме всі необхідні документи для складання позовів на розлучення, дасть змогу заощадити близько 10 тис. доларів США на послугах адвоката [6]. Після успішної апробації функції бота розширили, завдяки чому він може відповідати на питання більш ніж у тисячі галузей права, зокрема вказувати, як правильно заповнити документи для оформлення декретної відпустки, коли водію не слід платити штраф за паркування авто або як діяти в разі порушення договору оренди. Так, лише за декілька місяців 2018 року бот дав змогу користувачам зекономити 3 млн доларів США [7].

Нещодавно в Лондоні відбулося змагання між сотнею топових юристів і чатботом CaseCruncher Alpha. Алгоритм CaseCruncher Alpha, створений трьома студентами-юристами Кембриджа, набагато точніше передбачив рішення фінансового омбудсмена, ніж сотня топових юристів (прогнози CaseCruncher Alpha збулись у 86,6 % випадків, а в досвідчених адвокатів результат становив 66,3 %). Проте чатбот перевершив людей лише в завданнях, де було використано максимально точні формулювання [6].

Бібліотека Школи права Гарвардського університету завершила проект Caselaw Access Project зі збору відкритих даних про судові справи на території США. Ця база містила близько 6,4 млн судових справ і мала на меті реалізацію комп'ютерних алгоритмів щодо ухвалення рішень у судах [8].

Наведені приклади свідчать, що тенденції впливу Індустрії 4.0 на професію юриста тільки набирають обертів. Зокрема, на AngelList (майданчику, де стартапи шукають інвестиції), розміщено 729 компаній, які спрощують роботу юристів і полегшують життя користувачам [7].

Водночас К. Уілсон виокремила топ-10 юридичних технологій, які визначатимуть у найближчому майбутньому спрямованість стартапів legal tech, а саме: 1) інформаційна

безпека – оскільки «хмарні» технології перемагають звичайний софт на комп'ютерах, проблема безпеки даних для юридичних фірм неабияк актуалізується; 2) мобільність – повсякденне життя нині означене динамізмом змін, з огляду на що юристи усвідомлюють переваги можливості практикувати право в будь-який час і в будь-якому місці; 3) «хмарні» технології – ці технології дають змогу фірмам отримувати безмежний доступ до IT-інфраструктури та сплачувати лише за ті функції, які необхідні, а отже, заощаджувати гроші, час й інші ресурси; 4) аналітика – юридичні фірми володіють значною кількістю даних, що з часом лише зростає та потребує представлення їх у форматі, який дає змогу оптимально опрацьовувати інформацію, встановлювати найважливіші тенденції; 5) бізнес-аналітика – ефективність, тобто раціональні затрати часу на організацію даних, укладення звітів, аналіз даних. Додатки Business Intelligence оброблятимуть значні обсяги інформації та візуалізуватимуть тенденції, що допомагатиме встановити тренди, які людина могла не врахувати, та розширювати можливості юридичної фірми за ключовими тенденціями, заощаджувати час і гроші; 6) відстеження ефективності – ідеться про продуктивність; 7) система розрахунків (billing) – зміна способів оплати праці юристів, що полягає як у зміні способів отримання коштів, так і відході від традиційної погодинної оплати праці та запровадження оплати за підписку або за виконану роботу; 8) розумні годинники (smartwatches) – розвиток загальної тенденції щодо нових технологій у повсякденному житті (це дає змогу не пропустити важливу інформацію, коли юрист на зустрічі); 9) програмне забезпечення для регулювання взаємовідносин з клієнтами (CRM) – здійснюється зберігання всієї інформації клієнта в одному місці, що дає змогу оптимізувати співпрацю з ними; 10) інтернет-спільноти й соціальні мережі, що безперечно, впливають на діяльність юристів. Так, багато фахівців галузі спілкуються між собою, щоб ділитися інформацією та дізнаватися про тенденції, ідеї, новини. Нові технології програмного забезпечення та процесу автоматизації, спільноти та платформи, такі як LinkedIn, дають змогу юристам та іншим юридичним спеціалістам підключатися до різних країн світу [9].

Американський професор Мітіо Каку констатує, що нині у світі функціонують десятки робоюристів – програм, які виконують рутинну роботу щодо складання заяв, позовів, листів тощо. Але алгоритми не можуть цілком замінити людей – вони здатні лише допомагати їм, надаючи більше інформації для ухвалення

рішень. У всіх сферах, де потрібні стандартні дії, штучний інтелект активно замінює юристів-людей, заощаджуючи їх час та енергію для виконання більш креативних завдань [10].

У сучасних умовах роботехніка та штучний інтелект знаменують початок нової освітньої революції [11]. Надшвидкі темпи розвитку економіки, зміни в професійній діяльності призводять до виникнення розвитку між наукою та практикою, з одного боку, та освітою – з іншого. Раніше ідеальним вважали стан, за якого наукові знання постулювалися в освіті, остання передавала їх майбутнім фахівцям практикам, практика «постачала» науці матеріал для досліджень, а в науці відбувалось вироблення й використання теоретично систематизованих об'єктивних знань про дійсність, завдяки чому коло замикалося. У реаліях сьогодення ця модель є неефективною через сукупність причин, основними з яких є: тенденції прискорення еволюційного процесу суспільства (його результати за складністю та можливістю змінюються експоненційно); потреба в нових і постійно оновлюваних навичках; брак часу на підготовку відповідного фахівця; тривалу процедуру наукового пошуку; значні фінансові витрати на підготовку фахівця та науковий пошук. Фактично у XXI ст. відбувається зміна освітньої парадигми: пропонуються варіативний зміст освіти і педагогічні технології, нові сучасні педагогічні концепції та ідеї [12]. Тому, на нашу думку, освіті загалом, зокрема юридичній, доведеться адаптуватися до цих тенденцій.

Сьогодні в Україні триває процес реформування юридичної освіти в контексті як стандарту змісту, так і методик викладання юридичних дисциплін. Формуються засади набуття студентами правничих навичок, обізнаності з питань етики та прав людини, усвідомлення фундаментальної ролі правника в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини [13, с. 8]. Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 грудня 2018 року № 1379 затверджено Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право», а отже, зміни інституційного та змістовного характеру в юридичній освіті є неминучими.

Інституційний характер юридичної освіти. Не буде перебільшенням стверджувати, що західна традиція вищої освіти починається саме як університетська [14, с. 7]. Тобто університет є тією інституцією, яка покликана створювати й передавати знання, розвивати культуру, розгортати різноманітні інтелектуальні та суспільні ініціативи. Університет також є одним

з перших соціальних інститутів, який фіксує глобальні зміни в суспільній матерії, а нерідко – пришвидшує процеси соціальної архітектоники [14, с. 12]. Водночас університет, як і будь-який суспільний інститут, перебуває в постійній динаміці. Змінюються соціальні, економічні, політичні умови, продовжується науково-технічний прогрес, виникають перспективи та одночасно загрози для розвитку людства – змінюється й університет. Дехто сприймає еволюцію університету як занепад (Б. Рідінгс), дехто з оптимізмом дивиться в майбутнє (Я. Пелікан), але безперечним є те, що університет XXI століття має певну специфіку [14, с. 7]. 1994 року М. Гіббонс та інші науковці опублікували працю, у якій проаналізовано розвиток наукових досліджень і виробництва знань у вищих навчальних закладах; встановлено, що процес наукових досліджень істотно трансформується [15]. Їхню тезу можна резюмувати як проведення розмежування того, що іменують «підхід 1», і того, що названо «підхід 2» до університетської моделі. Підхід 1 передбачає автономію дослідників та інститутів, а також роботу щодо врегулювання класифікаційних відмінностей між дисциплінами. Підхід 2 фокусується на впровадженні знання в межах різних дисциплін. Однак М. Гіббонс стверджує, що нині відбувається процес комерціалізації знань. На відміну від підходу 1, який визнає внутрішню цінність у процесі досліджень і навчання, модель університету підходу 2 орієнтована на дослідження, які мають практичне застосування [16]. Вихід освіти, у тому числі юридичної, в онлайн залучає в цю сферу нових суб'єктів: провайдерів онлайн курсів, освітніх консультантів. Сьогодні освітні програми, різноманітні курси провідних університетів світу доступні кожному. Ця риса здебільшого притаманна технічним університетам, проте вказана тенденція спостерігається і в гуманітарних закладах вищої освіти. Юридична освіта в майбутньому в контексті світових тенденцій буде розвиватися за цим сценарієм, навіть з урахуванням такої перешкоди, як особливості правової системи країни. Отже, інституційна структура юридичної освіти має модернізуватись і перейти від командно-контрольної структури до спільної командної дії структур. Прикладом може слугувати інноваційна система Каролінського інституту Королівства Швеції, який готує фахівців-медиків. Інноваційна платформа цього інституту за останні 20 років дала змогу йому потрапити до списку топових закладів. Так, зазначена система представлена такими підрозділами:

– Karolinska Institutet Innovations AB – має на меті допомогти дослідникам у підготовці потенційних продуктів до

комерціалізації (економічна оцінка й аспекти фінансування проекту, особливості ведення бізнесу). Понад 40 компаній було створено завдяки його діяльності;

– Karolinska Development AB – важлива ланка, інвестиційна компанія, яка дає змогу знайти джерела фінансування передових ідей для виходу на ринок (було профінансовано 33 розробки);

– Karolinska Institutet Science Park AB – аналогія українського технологічного парку чи інкубатора, де інститут надає в користування приміщення та обладнання для стартапів, бізнес-партнерів. Крім того, цей простір приваблює учасників для проведення різноманітних конференцій, симпозіумів, зустрічей інноваційного напрямку. На сьогодні понад 80 компаній є партнерами технологічного парку;

– такі проекти, як підприємницький курс (Bioentrepreneurship), Open Lab, Centre for Technology in Medicine and Health, Stockholm School of Entrepreneurship, що дають змогу студентам опанувати практичні навички створення стартапів, ведення бізнесу, залучення інвестицій, дізнатись про сучасні тренди в охороні здоров'я тощо [17].

Отже, у процесі реалізації інноваційної діяльності юридичних закладів вищої освіти пріоритетним слід визнати інтеграцію освіти, науки та юридичної практики в єдину «інтерактивну платформу освітньої програми юриста з відкритою архітектурою».

Змістовний характер юридичної освіти. Зміст фахової підготовки юриста ускладнюється і суттєво трансформується під впливом таких суспільно значущих і взаємопов'язаних процесів, як розширення сфер правового регулювання, формування нових галузей права, а отже, галузей законодавства, інтеграція та диференціація в розвитку права, міждисциплінарність сучасного правового знання тощо [18]. Крім того, новим викликом для правової сучасності є глобалізація. Відповідаючи на питання «Чи може глобалізація бути чимось іншим, окрім нового виклику правової сучасності?», професор університету Лавалля (Квебек, Канада) Б. Мелкевік зазначив, що сьогодні дві системи права вже сформувалися як глобалізоване право: neo-lex mercatoria і міжнародна система прав людини. Neo-lex mercatoria є системою позадержавної законності, за якою комерційні суб'єкти самі врегульовують власні економічні спори як питання приватного права. Ця система не потребує офіційної державно-правової структури. Права людини як обмеження національних держав покликані нівелювати всі дискримінаційні контексти, забезпечити для чоловіків і жінок умови, за яких вони можуть контролювати

своє життя та його умови. Звісно, лише демократія здатна сприяти утвердженню такого суспільного устрою [19].

Беззаперечним здобутком є закріплення в стандарті вищої освіти в галузі знань 08 «Право» бакалаврського рівня переліку компетентностей випускника, зокрема інтегральних, загальних і спеціальних. Підтримуючи такий підхід до структури компетентностей, в умовах четвертої промислової революції, слід наголосити, що інтегральні компетентності мають базуватися на контекстуальних знаннях. Останні означають усвідомлення цілісної картини пов'язаних між собою деталей [20, с. 231]. Закріплені в стандарті загальні та спеціальні компетентності, на нашу думку, мають відповідати ключовим компетенціям, яких потребує XXI століття (табл. 1) [21].

Таблиця 1

Топ-10 здібностей XXI століття (за версією Світового економічного форуму – 2015)

2015 рік	Місце в рейтингу пріоритетів	2020 рік
Комплексне розв'язання проблем	1	Комплексне розв'язання проблем
Координація з іншими	2	Критичне мислення
Управління людьми	3	Креативність
Критичне мислення	4	Управління людьми
Здатність до переговорів	5	Координація з іншими
Контроль якості	6	Емоційний інтелект
Орієнтація на надання послуг іншим	7	Здатність оцінювати ситуацію та приймати рішення
Здатність оцінювати ситуацію та приймати рішення	8	Орієнтація на надання послуг іншим
Активне слухання	9	Здатність до переговорів
Креативність	10	Когнітивна гнучкість

Під час формування змісту навчання необхідно врахувати й те, що значний обсяг правової інформації запам'ятати неможливо, причому її доступність позбавляє сенсу її запам'ятовування. Тому нагальним є вміння орієнтуватись у цьому обсязі правової інформації, швидко знаходити, структурувати й визначати її офіційність.

Викладач, який виконує роль ретранслятора знань, не відповідає потребам сьогодення. У XXI столітті знання

набувають в інший спосіб. Це підтверджує, що модель «студент як пасивний отримувач знань від викладача» суперечить реальному стану речей. Штучний інтелект, що навчає, – це вже реальність, як і симулятори й освітній віртуальний простір. Машинне навчання – технологія, яка стала не лише доступною, а загальнодоступною. Прикладом можуть слугувати громадський проект масових відкритих онлайн-курсів «Prometheus» (<https://prometheus.org.ua>) або «EdEra» (<https://www.ed-era.com>), Європейська програма освіти в галузі прав людини для юридичних фахівців HELP Online Courses (<http://help.elearning.ext.coe.int>) тощо. На відміну від штучного інтелекту, вони вже існують і є загальнодоступними. Відеолекції, інтерактивні підручники, цікаві навчальні програми з кращими професорами країни і світу доступні студентам, де б вони не знаходилися. Онлайн-курси активно витісняють пересічних викладачів, які нехтують дослідженнями і не вдаються до креативу. Педагог повинен мінімізувати роль суто джерела інформації, він має прагнути стати «джерелом духовного та інтелектуального імпульсу, котрий спонукає до дії» [12].

Змінюється не лише інституційна структура, змістовий характер юридичної освіти, а й методи навчання. Слушною слід визнати позицію Н. В. Артикуци: «Надзвичайно високу ефективність навчального процесу на юридичному факультеті вищого закладу освіти забезпечує застосування таких методів, форм і прийомів навчальної роботи, як: аналіз помилок, колізій, казусів; аудіовізуальний метод навчання; брейнстормінг (“мозковий штурм”); діалог Сократа (Сократів діалог); “дерево рішень”; дискусія із запрошенням фахівців; ділова (рольова) гра (студенти перебувають у ролі законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого); “займи позицію”; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; майстер-класи; метод аналізу та діагностики ситуації; метод інтерв'ю (інтерв'ювання); метод проектів; моделювання; навчальний полігон; PRES-формула (від англ. Position–Reason–Explanation or Example–Summary); проблемний (проблемно-пошуковий) метод; публічний виступ; робота в малих групах; тренінги індивідуальні та групові (як окремих, так і комплексних навичок) та інші» [18]. Іншою інноваційною тенденцією є гейміфікація навчання. У 2011 році Бен Леонг, викладач комп'ютерних наук у Національному університеті Сінгапура, спільно з колегами розробив ігровий прошарок (game layer) JFDI Academy для університетського курсу з програмування. Так, 71 % студентів оцінили курс як

цікавий, а середній час виконання завдань до дедлайну зріс від 15,5 до 51,2 год [22].

Наведені активні й інтерактивні методи навчання в сукупності становлять інноваційні технології навчання. Зокрема, технологія активного навчання спрямована на застосування методів, орієнтованих на особистість здобувача вищої освіти, його безпосередню та свідому участь у саморозвитку, отримання якісних знань, професійних умінь творчо розв'язати конкретні проблеми, формування компетентності. Передумовою інтерактивного навчання є активна взаємодія всіх учасників освітнього процесу між собою. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і здобувач вищої освіти, і науково-педагогічний працівник є рівноправними учасниками освітнього процесу. Інтерактивне навчання передбачає використання методу моделювання різноманітних правових ситуацій, комплексне розв'язання проблеми на основі всебічного аналізу останньої, використання рольових ігор та інших інноваційних методів навчання.

Запровадження інноваційних методів освітнього процесу передбачає підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників. Тому практика проведення «Літньої школи», зокрема «Літня школа із загальної теорії права: український та міжнародний досвід викладання (16–18 серпня 2017 року)» за сприяння координатора проектів ОБСЄ в Україні потребує підтримки та подальшого розвитку. Адже майстер-класи провідних учених України та іноземних фахівців, цікаві коментарі, неординарні запитання студентів (тобто науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України) створювали позитивну атмосферу, що панувала кожної лекції в аудиторії та збагачували аудиторію як новими знаннями у сфері права, так і досвідом викладацької діяльності.

Основні напрями запровадження освітніх інновацій на достатньому рівні опрацьовано в західній педагогічній літературі. Так, на думку британського освітянина Г. Сілвера, типологія освітніх інновацій може містити такі складові:

- індивідуальні та групові інновації, пов'язані з потребами студентів і професійними очікуваннями (наприклад, семінари, що проводяться студентами, лабораторні симуляції тощо);

- ініціативи, пов'язані з вивченням певних дисциплін та схвалені галузевими асоціаціями спеціалістів і роботодавців (наприклад, Центральною медичною радою); неформальна співпраця між фахівцями споріднених інститутів;

- інновації, пов'язані з використанням новітніх інформаційних технологій (наприклад, програмного забезпечення, електронної пошти, онлайн-ресурсів);

- інновації, пов'язані з реформуванням змісту навчальних програм, зокрема запровадження модульної системи, семестрової структури з новою системою оцінювання як відповідь на зміну змісту навчальних дисциплін і посилення міждисциплінарної взаємодії;

- інституційні ініціативи, зокрема політика прийняття рішень щодо широкого спектру питань (наприклад, стосовно використання інформаційних технологій, прикладної спрямованості навчання), професійного розвитку викладачів, заснування нових структур, залучення менеджерів до оцінки рівня розвитку;

- системні ініціативи, включаючи створення урядом нових освітніх інституцій (наприклад, відкритих університетів); фінансування системних змін, що сприяє підвищенню рівня підприємливості та розвитку професійних умінь і навичок викладачів; розроблення національних схем заохочення використання комп'ютерів і нових освітніх технологій; створення груп просування інновацій (Королівське товариство, Фондація відкритого навчання);

- інновації у сфері оцінювання (наприклад, оцінка якості навчання, нова система фінансової підтримки студентів) [23].

Останній елемент проаналізованої типології інновацій активно розвивається. Зокрема, з 2005 року Стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості освіти в Європейському просторі вищої освіти (ESG) формулюють загальні вимоги до діяльності таких систем у всіх європейських університетах. Цей документ було ухвалено на Болонському саміті 2005 року в Бергені (Норвегія) з метою забезпечення якості вищої освіти [24, с. 20]. Система забезпечення якості вищої освіти (Quality Assurance System in Higher Education) складається із: 1) системи забезпечення вищими навчальними закладами/закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості); 2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти та якості вищої освіти; 3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти [24, с. 19].

Система внутрішнього забезпечення якості (Internal Quality Assurance System): система забезпечення вищими навчальними закладами/закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та

якості вищої освіти, що передбачає здійснення таких процедур і заходів: 1) визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти; 2) здійснення моніторингу й періодичного перегляду освітніх програм; 3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів цих оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб; 4) підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників; 5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою; 6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом; 7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; 8) забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників вищих навчальних закладів/закладів вищої освіти і здобувачів вищої освіти; 9) інших процедур і заходів [24, с. 18–19].

Висновки. Осмислення стану та перспектив, векторів розвитку юридичної освіти передбачає визнання освітнього процесу таким, який має орієнтуватися не на передавання статичних знань, а передусім на формування технології роботи з правовою інформацією, на основі чого майбутні юристи отримують компетентності для розв'язання практичних проблем у галузі професійної юридичної діяльності. Цей інноваційний процес має ґрунтуватися на формуванні компетентностей, що необхідні для досягнення успіху в мінливому й технологічно орієнтованому суспільстві. Водночас основними орієнтирами цього процесу мають бути:

– *ціннісний*, що полягає в орієнтації на особистість майбутнього юриста, його здатність до самостійної діяльності щодо збору, обробки та аналізу правової інформації, уміння приймати рішення та застосовувати набуті знання в практичній діяльності;

– *технологічний*, що передбачає створення *інтерактивної платформи освітньої програми юриста з відкритою архітектурою*. З огляду на принцип аналогії, можна припустити, що головні зміни в структурі освіти відбуватимуться за принципами, аналогічними принципам побудови бізнесу та орієнтації на знання, які є запорукою розвитку сучасного суспільства [12]. Наведемо класичний приклад з економіки, що

пояснює зміст платформи: «1912 року підприємство Г. Форда як лідер ринку випускало близько 40 тис. автомобілів. 1 грудня 1913 року запустити перший конвеєр на заводі в Хайленд-парку, де за перший місяць було зроблено 10 тис. машин, за 1914 рік – 250 тис., а до 1929 року на двох заводах – 1,5 млн машин, що становило 75 % світового ринку. Схема, яку він упроваджує, – *26 синхронізованих процесів*, – дає змогу йому до 1923 року вийти на швидкість конвеєра 1 м/с і на темп, коли кожні 50 с з конвеєра сходять один автомобіль. Сьогодні в цілком роботизованих цехах Toyota один автомобіль сходить з конвеєра раз на 48 секунд. Тобто за сто років ця технологія не помінялася і ніколи вже не поміняється, тому що Г. Форд вибрав на цій платформі всю можливу продуктивність... Виготовлення автомобіля передбачає синхронізовані процеси, завдяки яким створюють окремі вузли й компоненти» [25]. Фактично інтерактивна платформа освітньої програми юриста – це концепція циклу його професійного становлення та алгоритм ефективної технології навчання. Створення *інтерактивної платформи освітньої програми з відкритою архітектурою* має стати відповіддю експоненційному розвитку світу;

– *ефективний* – ефективність юридичної освіти може бути забезпечена на основі Стандартів і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти.

Запорукою розв'язання проблем юридичної освіти є готовність з боку зацікавлених сторін до об'єднання своїх зусиль, адже, на думку К. Шваба, «четверта промислова революція має достатній потенціал, щоб стати каталізатором нового культурного відродження та справжньої глобальної цивілізації, піднявши «людство до нової колективної і моральної свідомості, що базується на усвідомленні спільної долі» [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Реформи в Україні: громадська думка населення [Електронний ресурс] // Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва : [сайт]. – Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/reformi-v-ukraini-gromadska-dumka-naselennya-traven-2018>. – Назва з екрана.

2. МОН пропонує до громадського обговорення проект Стратегії інноваційного розвитку України [Електронний ресурс] // МОН України : [сайт]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-strategiyi-innovacijnogo-rozvitku-ukrayini>. – Назва з екрана.

3. Шваб К. Четвертая промышленная революция / К. Шваб ; пер. с англ. – М. : Изд-во «Э», 2017. – 208 с.

4. Delcker J. Finland's grand AI experiment [Electronic resource] // POLITICO : [сайт]. – Access mode: <https://www.politico.eu/article/finland-one-percent-ai-artificial-intelligence-courses-learning-training>. – Title from the screen.

5. Никитин А. ИИ может испортить карьеру юристам и адвокатам [Электронный ресурс] // Хайтек : [сайт]. – Режим доступа: <https://hightech.fm/2017/12/13/lawyer-bots>. – Загл. с экрана.

6. Гологадзе О. ИИ вызвал на поединок сотню лучших лондонских юристов и победил [Электронный ресурс] // Хайтек : [сайт]. – Режим доступа: <https://hightech.fm/2017/11/03/ai-battles-human>. – Загл. с экрана.

7. Legal Tech: когда боты заменяют юристов [Электронный ресурс] // Економічна правда : [сайт]. – Режим доступа: <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/02/14/634059>. – Загл. с экрана.

8. Winick E. Harvard just put more than 6 million court cases online to give legal AI a boost [Electronic resource] // MIT TRGP : [сайт]. – Access mode: <https://www.technologyreview.com/the-download/612361/harvard-just-put-more-than-6-million-court-cases-online-to-give-legal-ai-a-boost>. – Title from the screen.

9. Wilson C. TOP 10 LEGAL TECH TRENDS IN 2018 [Electronic resource] // BigSquare: [сайт]. – Access mode: <https://blog.bigsquare.com/top-10-legal-tech-trends-in-2018>. – Title from the screen.

10. Какие профессии получат уже бессмысленно: Митио Каку об эволюции будущего [Электронный ресурс] // Журнал абитуриентам. Люди и мнения : [сайт]. – Режим доступа: <https://postupi.online/journal/lyudi-i-mnenia/kakie-professii-poluchat-uzhe-bessmyslenno-mitio-kaku-ob-evolyucii-budushchego>. – Загл. с экрана.

11. Equipping people to stay ahead of technological change [Electronic resource] // The Economist: Jan 14th 2017 : [сайт]. – Access mode: <https://www.economist.com/news/leaders/21714341-it-easy-say-people-need-keep-learning-throughout-their-careers-practicalities>. – Title from the screen.

12. Сірий Є. В. Інноваційний розвиток освіти в Україні: розгортання проблеми та засадничі орієнтири [Електронний ресурс] / Є. В. Сірий // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2010. – № 11. – С. 65–77. – Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.11.65.pdf>. – Назва з екрана.

13. Стан юридичної освіти в Україні // Аналітичне дослідження за результатами освітніх вимірювань. – Київ : Ваіте, 2018. – 168 с.

14. Вовк Д. О. Ідея університету: спроба осмислення / Д. О. Вовк // Право і громадянське суспільство. – 2014. – № 1. – С. 7–25.

15. Nowotny H. «Introduction: Mode 2 Revisited: The New Production of Knowledge» / H. Nowotny, P. Scott, M. Gibbons // The New Production of Knowledge: The Dynamic of Science and Research in Contemporary Societies. – London : Sage, 1994.

16. The Role of Academia in Human Rights Protection and Promotion [Electronic resource] // Stéphanie Lagoutte, Danielle Soskin. 2018 : [сайт]. – Access mode: https://legalforum.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/08/book_university.pdf. – Title from the screen.

17. Досвід Швеції. Українським університетам варто переймати досвід шведських колег! [Електронний ресурс] // Благодійний фонд Богдана Гаврилишина : [сайт]. – Режим доступу: http://bhfoundation.com.ua/news.html?news_id=1029. – Назва з екрана.

18. Артикуца Н. В. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті / Н. В. Артикуца // Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції, присвяченої 390-річчю з дня заснування Київської братської школи –

предтечі Києво-Могилянської академії (Київ, 25–28 трав. 2005 р.) / відп. ред. Н. В. Артикуца. – Київ : СТИЛОС, 2005. – С. 3–25.

19. Мелкевік Б. Глобалізація та право: виклики сучасності (відкрита лекція) [Електронний ресурс] / Б. Мелкевік // Харківський міжнародний юридичний форум : [сайт]. – Режим доступу: <https://legalforum.nlu.edu.ua/2017/events/відкрита-лекція-право-і-глобалізація>. – Назва з екрана.

20. Андерсон К. Успішні виступи на TED. Рецепти найкращих спікерів / К. Андерсон ; пер. з англ. О. Асташева. – 2-ге вид. – Київ : Наш формат, 2017. – 256 с.

21. Михайленко О. Постіндустріальна освіта: куди йдемо? [Електронний ресурс] / О. Михайленко, Т. Блейон // Дзеркало тижня : [сайт]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/postindustrialna-osvita-kudi-ydemo-rezultati-ukrayinsko-kanadskogo-mizhuniversityetskogo-pilotnogo-proektu-viyavilisya-dosit-nespodivanimi-.html>. – Назва з екрана.

22. 6 кроків до гейміфікації навчання [Електронний ресурс] // EDERA R&D : [сайт]. – Режим доступу: <http://blog.ed-era.com/6-kroktiv>. – Назва з екрана.

23. Silver H. Managing to Innovate in Higher Education / H. Silver // *British Journal of Educational Studies*. – 1999. – Vol. 47. – P. 145–156.

24. Сафранов Т. А. Система внутрішнього забезпечення якості на основі європейських стандартів : навч.-метод. посіб. / Т. А. Сафранов, О. Г. Владимірова, А. В. Чугай. – Одеса : ОМА, 2017. – 66 с.

25. Задорожний А. «Революція уже произошла, мы просто этого не видим» [Электронный ресурс] / А. Задорожний. – Режим доступа: https://www.znak.com/2017-12-12/petr_chedrovickiy_pochemu_rossiyskaya_ekonomika_i_obrazovanie_ne_uspevayut_za_ostalnym_mirom. – Загл. с екрана.

REFERENCES

1. Reformy v Ukraini: hromadska dumka naselennia [Reforms in Ukraine: public opinion]. Sait Fondu "Demokratychni initsiatyvy" imeni Ilka Kucheriva, Site of the "Democratic Initiatives" Foundation named after Ilko Kucheriv. *dif.org.ua*. Retrieved from <https://dif.org.ua/article/reformi-v-ukraini-gromadska-dumka-naselennya-traven-2018> [in Ukrainian].

2. MON proponuje do hromadskoho obhovorennia projekt stratehii innovatsiinoho rozvytku Ukrainy [Rezhyim dostupu: Ministry of Education and Science proposes for public discussion a draft strategy for innovative development of Ukraine]. Sait "MON Ukrainy", Site "Ministry of Education and Science of Ukraine". *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-strategiyi-innovacijnogo-rozvitku-ukrainy> [in Ukrainian].

3. Shvab, K. (2017). *Chetvertaia promyshlennaia revoliuciia* [Fourth industrial revolution]. Moscow: Izd-vo "E" [in Russian].

4. Delcker, J. Finland's grand AI experiment. Sait "POLITICO". *www.politico.eu*. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/finland-one-percent-ai-artificial-intelligence-courses-learning-training>.

5. Nikitina, A. Il mojet isportit kareru yuristam i advokatam [AI can ruin lawyers and lawyers]. Sait "Haitek", Site "High tech". *hightech.fm*. Retrieved from <https://hightech.fm/2017/12/13/lawyer-bots> [in Russian].

6. Gologadze, O. Il vyzval na poedinok sotniu luchshih londonskih yuristov i pobedit [AI challenged hundreds of top London lawyers and won]. Sait "Haitek", Site "High tech". *hightech.fm*. Retrieved from <https://hightech.fm/2017/11/03/ai-battles-human> [in Russian].

7. Legal Tech: kogda boty zameniat yuristov [Legal Tech: when bots will replace lawyers]. Sait "Ekonomichna pravda, Site "Economical truth". www.epravda.com.ua. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2018/02/14/634059> [in Russian].

8. Winick, E. Harvard just put more than 6 million court cases online to give legal AI a boost. Sait "MIT TRGP". www.technologyreview.com. Retrieved from <https://www.technologyreview.com/the-download/612361/harvard-just-put-more-than-6-million-court-cases-online-to-give-legal-ai-a-boost>.

9. Wilson, C. TOP 10 LEGAL TECH TRENDS IN 2018. Sait "BigSquare". blog.bigsquare.com. Retrieved from <https://blog.bigsquare.com/top-10-legal-tech-trends-in-2018>.

10. Kakie professii poluchat uje bessmyslenno: Mitio Kaku ob evoliucii budushego [Which professions are already meaningless to receive: Michio Kaku about the evolution of the future]. *Zhurnal abiturientam. Liudi i mneniia, Journal for applicants. People and Opinions*. Retrieved from <https://postupi.online/journal/lyudi-i-mnenia/kakie-professii-poluchat-uzhe-bessmyslenno-mitio-kaku-ob-evolyucii-budushchego> [in Russian].

11. Equipping people to stay ahead of technological change. Sait "The Economist: Jan 14th 2017". www.economist.com. Retrieved from <https://www.economist.com/news/leaders/21714341-it-easy-say-people-need-keep-learning-throughout-their-careers-practicalities>.

12. Siryi, Ye.V. (2010). Innovatsiyni rozvytok osvity v Ukraini: rozhortannia problemy ta zasadnytski oryentyry [Innovative development of education in Ukraine: deployment of the problem and orientational guidelines]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky, Actual problems of sociology, psychology, pedagogy*, 11, 65-77. Retrieved from <http://www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.11.65.pdf> [in Ukrainian].

13. Stan yurydychnoi osvity v Ukraini [The state of legal education in Ukraine]. (2018). *Analitychne doslidzhennia za rezultatamy osvitnikh vymiriuvan, Analytical study on the results of educational measurements*. Kyiv: Vaite [in Ukrainian].

14. Vovk, D.O. (2014). Ideia universytetu: sprobа osmyslennia [The idea of the university: an attempt to comprehend]. *Pravo i hromadianske suspilstvo, Law and civil society*, 1, 7-25 [in Ukrainian].

15. Nowotny, H., Scott, P., & Gibbons, M. (1994). "Introduction: Mode 2 Revisited: The New Production of Knowledge". *The New Production of Knowledge: The Dynamic of Science and Research in Contemporary Societies*. London: Sage.

16. The Role of Academia in Human Rights Protection and Promotion. Sait "Stéphanie Lagoutte, Danielle Soskin. 2018". legalforum.nlu.edu.ua. Retrieved from https://legalforum.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/08/book_university.pdf.

17. Dosvid Shvetsii. Ukrainskym universytetam varto pereimaty dosvid shvedskykh koleh! [Swedish Experience. Ukrainian universities need to learn the experience of Swedish colleagues!]. Site "Blahodiyni fond Bohdana Havrylyshyna", Site "Bohdan Havrylyshyn charitable foundation". bhfoundation.com.ua. Retrieved from http://bhfoundation.com.ua/news.html?news_id=1029 [in Ukrainian].

18. Artykutsa, N.V. (2005). Innovatsiyni metodyky vykladannia dysyplin u vyshchii yurydychnii osviti [Innovative methods of teaching disciplines in higher legal education]. *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii, prysviachenoj 390-richchui z dnia zasnuvannia Kyivskoi bratskoi shkoly-predtechy Kyievo-Mohylianskoj akademii, Materials of the International Scientific and Methodological Conference devoted to the 390th anniversary of the founding of the Kyiv Brotherhood School of the forerunner of the Kyiv-Mohyla Academy*. (pp. 3-25). Kyiv: STYLOS [in Ukrainian].

19. Melkevich, B. Hlobalizatsiia ta pravo: vyklyky suchasnosti (vidkryta leksiia) [Globalization and Law: Challenges of Modernity (open lecture)]. Sait "Kharkivskiy mizhnarodnyi yurydychnyi forum", Site "Kharkiv International Law Forum". *legalforum.nlu.edu.ua*. Retrieved from <https://legalforum.nlu.edu.ua/2017/events/відкрита-лекція-право-і-глобалізація> [in Ukrainian].

20. Anderson, K. (2017). *Uspishni vystupy na TED. Retsepty naikrashchych spikeriv [Successful performances at TED. Recipes of the best speakers]*. (O. Astasheva, Trans) (2nd ed.). Kyiv: Nash format [in Ukrainian].

21. Mykhailenko, O., & Bleion, T. Postindustrialna osvita: kudy idemo? [Post-industrial education: where are we going?]. Sait "Dzerkalo tyzhnia", Site "Mirror of the week". *gazeta.dt.ua*. Retrieved from <http://gazeta.dt.ua/EDUCATION/postindustrialna-osvita-kudi-ydemo-rezultati-ukrayinsko-kanadskogo-mizhuniversitetskogo-pilotnogo-proektu-viyavilisya-dosit-nespodivanimi-.html> [in Ukrainian].

22. 6 krokiv do heimifikatsii navchannia [6 steps to gymnastics training]. Sait "EDERA R&D". *blog.ed-era.com*. Retrieved from <http://blog.ed-era.com/6-krokv> [in Ukrainian].

23. Silver, H. (1999). Managing to Innovate in Higher Education. *British Journal of Educational Studies*, 47, 145-156.

24. Safranov, T.A., Vladymyrova, O.H., & Chuhai, A.V. (2017). *Systema vnutrishnoho zabezpechennia yakosti na osnovi yevropeyskykh standartiv [An internal quality assurance system based on European standards]*. Odesa: OMA [in Ukrainian].

25. Zadorojnyi, A. "Revoliuciia uje proizoshla, my prosto etogo ne vidim" ["The revolution has already happened, we just do not see it"]. Retrieved from https://www.znak.com/2017-12-12/petr_chedrovickiy_pochemu_rossiyskaya_ekonomika_i_obrazovanie_ne_uspevayut_za_ostalnym_mirom [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 22.08.2018

Zavalnyi A. – Ph.D in Law, Associate Professor, Head of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3534-8501>

Innovations of Legal Education: Conceptualization, Challenges, Perspectives

According to sociological services, it has been established that educational reform is among the main priorities and the most important modifications that are necessary for Ukrainian society. The component of educational reform is the reform of legal education. It is substantiated that in order to create an effective model of legal education, it is necessary to take into account the innovative processes taking place in the world. Through the prism of legal education, innovation is analyzed as a system of transformation, as a process, and finally as a result that determines the effectiveness of legal education. Were provided examples to determine trends in society that are actualized by innovation processes and lead to changes in the economy, where the latter cause a chain reaction and lead to changes in occupations. Has been analyzed the influence of Industry 4.0 on the profession of lawyer and has been confirmed the

pattern in all areas where routine actions are needed, artificial intelligence replaces lawyers and it is an irreversible process. It has been established that the development of the economy, changes in professional activity lead to the creation of gaps between science and practice on the one hand and education on the other. The classical model education of lawyers gives a breakdown through a set of reasons, the main among which are: tendencies of acceleration of the evolutionary process of society, and its results, by complexity and opportunity, change exponentially; the need for new and constantly updated skills; lack of time for the preparation of a specialist; significant financial expenses for the training of a specialist. The tendencies of institutional and meaningful changes in legal education were revealed. Active and interactive teaching methods, which collectively create innovative lawyer training techniques, were identified. The idea of creation an «interactive platform of educational program of lawyer with open architecture» as a concept of cycle for a professional lawyer's establishment and an effective learning technology algorithm was suggested.

Keywords: legal education; legal technology; interactive platform; standards of higher legal education; innovation.